

İlkokul Öğrencilerinin Benlik Kavramının İncelenmesi

An Analysis on Self-Concept of Primary School Students

Arzu ÖZYÜREK¹, Hasan GÜMÜŞ², Kübra ÇALIŞKAN³, Tuğba ŞİRİN⁴, Halime GERÇEK⁵

¹Karabük Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Karabük, Türkiye
²Safranbolu İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Karabük, Türkiye
^{3,4,5}Karabük Üniversitesi, Sağlık Yüksekokulu, Karabük, Türkiye

ORCID

A.Ö. : 0000-0002-3083-7202

H.G. : 0000-0001-9815-1197

K.Ç. : 0000-0002-1100-1311

T.Ş. : 0000-0002-0933-3448

H.G. : 0000-0002-4817-9914

Corresponding Author:

Arzu ÖZYÜREK

Email:

a.ozyurek@karabuk.edu.tr.

Citation: Özyürek, A. vd. (2020). İlkokul öğrencilerinin benlik kavramının incelenmesi. *Journal of Humanities and Tourism Research*, 10 (1): 1-13.

Submitted: 12.06.2019

Accepted : 17.03.2020

Özet

Benlik kavramı, birey için en önemli algı, duygu ve düşüncelerin bir bütünü olarak ele alınmaktadır. İlkokul öğrencilerinin benlik kavramının incelenmesinin amaçlandığı bu araştırma, betimsel tarama modelinde tasarlanmıştır. Çalışma grubunu 450 ilkokul 4.sınıf öğrencisi oluşturmaktadır. Verilerin toplanmasında Piers Harris'in Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği kullanılmıştır. Veri analizinde t-Testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda; kız öğrencilerin Piers Harris'in Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği Mutluluk/Doyum, Davranış ve Uyuma, Fiziksel Görünüm, Zihinsel ve Okul Durumu alt boyut puan ortalamaları erkek öğrencilerin aynı puanından yüksek bulunmuştur. Ortanca sırada doğan öğrencilerin Kaygı, Popülarite/Sosyal Beğeni, Zihinsel ve Okul Durumu alt boyut puan ortalamalarının ilk veya son sırada doğanlardan daha düşük olduğu; babası çalışmayan veya emekli olan öğrencilerin Kaygı, Popülarite/Sosyal Beğeni alt boyut puan ortalamalarının anlamlı düzeyde düşük olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Öz-Kavramı, Benlik Algısı, İlkokul Öğrencileri.

Abstract

Self-concept is regarded to be the whole of the most important perceptions, emotions and opinions for the individual. This study, aiming to analyze the self-concept in primary school students, was designed in accordance with the descriptive survey model. The sample group is composed of 450 fourth graders. While collecting the data, Piers Harris' Children's Self-concept Scale was used. While analyzing the data, t-test and one-way analysis of variance (ANOVA) were used. As a result of the study, average scores for female students in Happiness/Satisfaction, Behavior and Adaptation, Physical Appearance, and Mental and School Success sub-dimensions of the Piers Harris' Children's Self-concept Scale were found to be higher than for male students. It was also discovered that the average scores of middle children in Anxiety, Popularity/Social Credit, and Mental and School Success sub-dimensions were lower than those of first- or last-born children; average scores of the students whose fathers are retired or have no job were significantly lower in Anxiety, Popularity/Social Credit sub-dimensions.

Keywords: Self-Concept, Sense of Self, Primary School Students

1. GİRİŞ

Benlik kavramı kendilik anlayışı, benlik kavramı, benlik tasarımı veya kendine güven duygusu vb. biçimlerde isimlendirilmektedir. Benlik kavramı, kişiliğin temelinde yer alır ve birey için önemli bir algı olup duyguların ve düşüncelerin bir bütünüdür (Öner, 2005). Sosyal bir ürün olan benlik, sosyal etkileşimler sonucunda oluşan ve kişinin kendisi ile ilgili farkındalığını yansıtan bir kavramdır (Kağıtçıbaşı, 2010).

Genel olarak benlik algısı, kişinin değeri ve iyi yönleri hakkındaki olumlu fikirlerinden doğan faydalı bir duygu olarak tanımlanmaktadır. Benlik kavramı bireyin kendisi hakkında bildikleri yanında başkalarının kişiye yönelik görüşlerinden edilen bilgiler ve kişinin kendine ilişkin değerlendirmelerinden elde edilir (Özen ve Gülaçtı, 2010). Bireyin çevresindeki kişiler ve toplum, benlik kavramına katkıda bulunmaktadır (Bergman, 2002).

Benlik, kişiliğin öznel yanıdır. Benlik kavramı çocuğun kendisini nasıl algıladığı, nasıl yorumladığı ve nasıl değerlendirdiğiyle ilgili görüşleridir. Yani çocuğun kendine bakış açısı, onun benliğini oluşturmaktadır (Aydın, 2005). Benlik her türlü yaşantı sonucu öğrenilen ve her an gelişen bir kavram olup kişinin kendisi hakkında algılayabildiği görüş, hissettiği duygu ve tutumlarının toplamından oluşmaktadır (Baymur, 2015; Çiçekler ve Pirpir, 2015; Gürsoy, 2006).

Benlik kavramı üzerinde Carl Rogers, Freud, William James, George Herbert Mead Eric Erikson gibi bilim insanları çalışmalar yapmışlardır. Rogers, insan davranışlarının çocukluk yıllarındaki yaşantıların etkisi altında kaldığını savunmaktadır Erikson benliği, kişiliğin güçlü ve bağımsız bir bölümü olarak tanımlamış, benliğin ilk görevini kimlik duygusu oluşturmak olarak görmüştür. Sekiz aşamalı psikolojik modelinde güvene karşı güvensizlik, özerkliğe karşı utanç ve kuşku, girişkenliğe karşı suçluluk, çalışkanlığa karşı aşağılık duygusu, kimliğe karşı rol karmaşası, yakınlığa karşı yalıtılmışlık, üretkenliğe karşı kısırlık olarak ele aldığı sekiz aşamalı psikoanalitik modelinde benlik gelişimini incelemiştir (Akt.: Aslan Yılmaz, 2016). Freud benliği kişisel ve bireyi benzersiz şekilde betimleyen bir şey olarak tarif etmektedir. Sembolik etkileşimcilik yaklaşımına göre ise, benlik insanlar arası etkileşim sonucu ortaya çıkar (Vaughan ve Hogg, 2007). Benlik kavramı, benlik algısı ve benlik saygısı gibi kavramların toplandığı kendini kabul değeri, sağlıklı kişilik yapısının oluşmasında çok önemlidir (Aydın, 2005).

Benlik algısı, kişinin kendisini nasıl gördüğü, kendisinin ne kadar değerli ve insan olarak ne kadar önemli olduğunun bilincinde olmasına dayanmaktadır. Özellikle sosyal benliğin gelişiminde akranlar ve okul ortamı hayati bir rol oynamaktadır (Ferrer ve Fugate, 2002). Benlik kavramı algısı, bireyin ruhsal ve bedensel sağlığını, çevresindeki bireylerle ilişkilerini, akademik başarısını ve meslek seçimini dahi etkileyebilmektedir (Adana, Arslantaş ve Şahbaz, 2012). Bu nedenle, benlik kavramı ve algısının gelişimi, bu gelişimi etkileyen faktörlerin bilinmesinin önemli olduğu söylenebilir.

Okul öncesi yıllarda gelişmeye başlayan benlik algısı, yaşla birlikte başkalarıyla ilişkiler ve deneyimlerle farklılaşır, birey kendini farklı kılan özelliklerin farkına varır (Yukay Yüksel ve Yıldırım Kurtuluş, 2016). Benlik algısının gelişimi, bilişsel olgunluk seviyesiyle yakından ilişkilidir. Birey, farklı yaşlarda kendine ilişkin farklı inançlar geliştirir. Orta çocukluk yıllarında çocuklar kendilerini psikolojik terimlerle tanımlayabilme kendi özelliklerinin akranlarının özellikleriyle karşılaştırabilmeye, zayıf ve güçlü yönlerinin nedenleri hakkında yorum yapabilmeye başlarlar. Bu dönemde çocuklar akranları tarafından önemli olduğunu düşündüğü oyunlarda beceri göstermeye çalışır, aynı zamanda fiziksel ve sosyal çevreye karşı uyum yolları geliştirirler. Uyum süreci okul yıllarında veya arkadaşlık ilişkilerinde olsun yaşam boyu devam eder. Bu ilişkilerin sağlıklı bir şekilde ilerlemesinin temelleri bebeklik dönemine dayanır. Çocuk kendi bedenini ve benliğini çevresinden bağımsız olarak düşünmeye başladığı andan itibaren benlik algısının temelleri atılmış olur (Yavuzer, 1996). İlk ve orta çocukluk döneminde okul, arkadaşlar ve ebeveynler çocukların

benlik kavramı ve öz saygısına önemli katkı sağlar. Çocukların benlik kavramı, özellikle onlar için önemli olan yetişkinlerin beğenisine ve eleştirilerine dayanır (Coşkun ve Altay, 2009; Sarı ve Cenkseven, 2008; Üstün ve Akman, 2002).

Benlik kavramı doğuştan gelen bir özellik değildir, zaman içinde deneyimlerle oluşur. Çocuk, kendisini toplum tarafından kabul edildiğinde “iyi”, başkaları tarafından onaylanmadığında “kötü” olarak değerlendirir (Şekercioğlu ve Güzeller, 2012). Annenin ve babanın tutumları, çocuğun sosyal etkileşimleri ve çocuğun benlik kavramının çevre tarafından düzenlenmesi, çocuğun istenen davranışları kazanmasına neden olur (Bencik, 2006). Akranları ile olumlu davranışlar sergileyen işbirlikçi, rekabetin olmadığı duyarlı tutumlar gösteren çocukların benlik kavramları olumlu yönde gelişecektir. Olumlu benlik kavramına sahip çocuklarda yüksek öz yeterlik algısı, öğrenmeye hazırlıklarını ve çabalarını etkileyebilir. Güçlü bir öz yeterlik algısı, en iyi performansı sergilemek için gerekli çabayı yoğunlaştırır ve sürdürür. Yetenekleriyle ilgili kararlarda çevrenin öngörülerini, bireyin düşünce ve duygusal tepkilerini etkiler. Kendini yetersiz bulan bireyler eksikliklerine odaklanarak görevleri gerçekte olduğundan daha zorlayıcı bulmaktadırlar (Bandura, 1982). Eğitimsel bir görevi yerine getirmede, öz yeterlik duygusu yüksek olan öğrenciler etkinliğe daha kolay katılarak daha fazla çalışacaklar, yeteneğinden şüphe edenler ise zorluklarla karşılaştıklarında bu görevi yerine getirmek için daha fazla zaman harcayacaklardır. Öğrenme için algılanan öz yeterlik, öğrenciler için olumlu etki oluşturmaktadır (Zimmerman, 1995).

Bireyin mutlu ve doyumlu bir hayat sürmesi kendisi, çevresi ve topluma doğru yayılan olumlu yansımaları neden olacaktır. Böyle bir yaşam tarzı ise, sağlıklı bir kişilik gelişimine bağlıdır. Kişiliği yönlendiren bir öge olan benlik, hedeflenen başarıya yaklaştıkça yüksek benlik saygısı şeklinde algılanacaktır. Birey kendini başarılı buldukça, değerli olma hissi yaşayacaktır (Aslan, 1992). Bireyin benlik kavramını olumlu veya olumsuz yönde etkileyen özelliklerin tespitinin olumlu kişisel gelişim çalışmalarına ışık tutacağı öngörülmüştür. Bu nedenle, bu çalışmanın problem cümlesi “İlkokul öğrencilerinin benlik kavramları nasıldır?” oluşturmıştır. Alt problem olarak “Öğrencilerin cinsiyeti, kardeş sayısı ve doğum sırasıyla benlik kavramları arasında anlamlı fark var mıdır?” ve “Öğrencilerin benlik kavramı ile ebeveyn yaşı, öğrenim durumu ve mesleği arasında anlamlı fark var mıdır?” sorularına cevap aranmıştır.

2. YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Modeli

Nicel yöntem benimsendiği araştırma, betimsel tarama modelinde tasarlanmıştır. Nicel yöntemde, veriler istatistiksel açıdan sayısal olarak ifade edilebilmektedir (Türkdoğan, 2014). Betimsel araştırma, bir durum veya olgunun özelliklerini doğru bir şekilde tasvir etmeye dayalıdır (Öztürk, 2014).

2.2. Çalışma Grubu

Çalışma grubunu 2018-2019 öğretim yılında Karabük İli Safranbolu ilçesinde ilkökul 4.sınıfta öğrenim gören, çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 230’u kız ve 220’si erkek 450 öğrenci oluşturmuştur.

2.3. Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanmasında, katılımcıların bazı kişisel bilgilerinin elde edilmesinde araştırmacılar tarafından geliştirilen Kişisel Bilgi Formu kullanılmıştır. Öğrencilerin öz-kavramlarının belirlenmesinde Piers Harris’in Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği kullanılmıştır. Ölçek 9-16 yaş grubu öğrencilere uygulanmakta olup öğrencilerin kendilerine yönelik düşünce, duygu ve tutumlarını değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Benlik kavramının gelişimini, boyutlarını, kişilik ve çevre öğeleriyle olan ilişkilerini vb. belirlemede kullanılmaktadır. Ölçeği oluşturan 80 tanımlayıcı ifadeye, katılımcıların “Evet” veya “Hayır” şeklinde cevap vermeleri beklenmekte,

olumlu maddelerde "Evet", olumsuz maddelerde "Hayır" cevabı doğru olarak kabul edilmektedir. Alınan yüksek puan olumlu, düşük puan ise olumsuz benlik kavramını gösterirken düşük puan, yardıma gereksinimi olan öğrencilerin tanınmasında ipucu olarak değerlendirilebilmektedir. Ölçek Çataklı ve Öner tarafından Türkçeleştirilmiş, güvenilirlik analizleri yapılmıştır. Ölçeğin güvenilirlik katsayısı 0,81-0,89 arasında, bir yıllık arayla elde edilen değişmezlik katsayısı 0,70 bulunmuştur (Öner, 2005).

Ölçek alt boyutları Mutluluk/Doyum (13 madde), Kaygı (13 madde), Popülarite/Sosyal Beğeni ya da Gözde Olma (11 madde), Davranış ve Uyma/Konfirmite (16 madde), Fiziksel Görünüm (10 madde), Zihinsel ve Okul Durumu (7 madde) olmak üzere altı faktörden oluştuğu belirlenmiştir. Mutluluk ve Doym alt boyutu, çocuğun mutlu ve halinden memnun olma, çevresi tarafından kabul edilme ve kendini genel olarak nasıl gördüğü gibi konuları içermektedir. Kaygı alt boyutu, çocuğun dersler ve sınavlarda hissettiği heyecan, korku, kaygı duyma, sinirlilik, çekingenlik gibi duygusal özelliklerini içermektedir. Popülarite, Sosyal Beğeni ya da Gözde Olma alt boyutu, çocuğun okul çevresi ve arkadaşları arasında sevilen kabul ve saygı gören, aranan bir birey olmasıyla ilgili konuları içerir. Davranış ve Uyma alt boyutu, çocuğun sosyal yaşamındaki uyumlu davranışlarına yönelik konuları içermektedir. Fiziksel Görünüm alt boyutu, çocuğun fiziksel görünümünden hoşnut olup olmamasına yönelik konuları içermektedir. Zihinsel ve Okul Durumu alt boyutu, çocuğun zihinsel durumu, okul içerisindeki aktivitesi ve geleceğe ilişkin düşüncelerini içeren maddelerden oluşmaktadır. Yan ve arkadaşları (1996), Piers Harris Öz-Kavramı Ölçeği ortalama puanını 45-60 olarak değerlendirmiştir. Yüksek puan (>60) olumlu benlik değerlendirmesini gösterirken düşük puan (<45) olumsuz benlik kavramını ifade etmektedir (Akt.: Eryılmaz, 2008). Bu çalışmada, örneklem grubundaki 450 öğrencilerin Piers Harris Öz-Kavramı Ölçeği ortalama puanlarının 51,55 olduğu belirlenmiştir. Buna göre, örneklem grubundaki öğrencilerin benlik kavramlarının düşük veya yüksek düzeyde olmadığı, ortalama bir düzeyde olduğu şeklinde yorumlanmıştır.

2.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler, okul rehber öğretmenleri iş birliğiyle öğrencilerin derslerini aksatmayacak bir zaman diliminde toplanmıştır. Bilgisayar ortamına girilen veriler, istatistik analiz programında analiz edilmiştir. Yapılan normallik analizleri sonucunda verilerin normal dağılımdan geldiği görülmüş, buna göre ikili değişkenlerde t-Testi, üç ve üzeri değişkenlerde tek yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Bu çalışmada Piers Harris'in Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği toplamı için Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı 0,86 bulunmuştur.

3. BULGULAR

Tablo 1'de öğrencilerin cinsiyetine göre Piers Harris'in Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği t-Testi analiz sonuçları verilmiştir.

Tablo 1. Cinsiyete Göre Piers Harris'in Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği t-Testi Sonuçları

Boyutlar	Cinsiyet	N	\bar{X}	ss	t	p
Mutluluk/Doyum	Kız	230	11,07	2,33	2,30	0,022*
	Erkek	220	10,53	2,65	2,29	
Kaygı	Kız	230	7,55	2,12	-0,562	0,575
	Erkek	220	7,66	2,25	-0,562	
Popülarite/Sosyal Beğeni	Kız	230	8,31	1,72	1,15	0,249
	Erkek	220	8,11	2,01	1,15	
Davranış ve Uyma	Kız	230	11,83	1,75	3,78	0,000*
	Erkek	220	11,11	2,27	3,75	
Fiziksel Görünüm	Kız	230	8,07	1,54	2,28	0,023*
	Erkek	220	7,70	1,87	2,27	
Zihinsel ve Okul Durumu	Kız	230	5,85	1,26	4,72	0,000*
	Erkek	220	5,22	1,52	4,71	

p<0,05

Tablo 1'e göre, öğrencilerin Piers Harris'in Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği Mutluluk/Doyum, Davranış ve Uyma, Fiziksel Görünüm, Zihinsel ve Okul Durumu alt boyut puan ortalamaları arasında cinsiyete göre anlamlı bir fark vardır ($p < 0,05$). Kız öğrencilerin puan ortalamaları (\bar{X} :11,07; \bar{X} :11,83; \bar{X} :8,07; \bar{X} :5,85) erkek öğrencilerin puan ortalamalarından (\bar{X} :10,53; \bar{X} :11,11; \bar{X} :7,70; \bar{X} :5,22) daha yüksek bulunmuştur. Buna göre, kız öğrencilerin mutlu, halinden memnun ve çevresi tarafından kabul görme durumları, sosyal yaşamdaki uyumlu davranışları, zihinsel durumu ve okul içindeki etkinliklerde geleceğe ilişkin düşüncelerinin erkek öğrencilerden daha olumlu olduğu söylenebilir.

Tablo 2'de öğrencilerin kardeş sayısına göre ve Tablo 3'te doğum sırasına göre Piers Harris'in Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği ANOVA analiz sonuçları verilmiştir

Tablo 2. Kardeş Sayısına Göre Piers Harris'in Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği ANOVA Sonuçları

Boyutlar	Kardeş Sayısı	N	\bar{X}	ss	F	p
Mutluluk/Doyum	Tek Çocuk	56	11,0	2,1	0,674	0,568
	İki Kardeş	235	10,8	2,6		
	Üç Kardeş	126	10,6	2,5		
	Dört ve Fazlası	33	10,3	1,7		
Kaygı	Tek Çocuk	56	7,5	2,3	1,068	0,362
	İki Kardeş	235	7,7	2,0		
	Üç Kardeş	126	7,4	2,2		
	Dört ve Fazlası	33	7,1	2,3		
Popülerite/Sosyal Beğeni	Tek Çocuk	56	8	1,8	2,597	0,052
	İki Kardeş	235	8,4	1,8		
	Üç Kardeş	126	8	1,9		
	Dört ve Fazlası	33	7,6	2,0		
Davranış ve Uyma	Tek Çocuk	56	11,7	1,7	0,522	0,668
	İki Kardeş	235	11,4	2,2		
	Üç Kardeş	126	11,5	1,8		
	Dört ve Fazlası	33	11,2	1,8		
Fiziksel Görünüm	Tek Çocuk	56	7,9	1,5	1,312	0,270
	İki Kardeş	235	7,9	1,7		
	Üç Kardeş	126	7,6	1,8		
	Dört ve Fazlası	33	8,0	1,3		
Zihinsel ve Okul Durumu	Tek Çocuk	56	5,7	1,4	1,248	0,292
	İki Kardeş	235	5,6	1,4		
	Üç Kardeş	126	5,4	1,4		
	Dört ve Fazlası	33	5,1	1,5		

Tablo 2'ye göre, öğrencilerin Piers Harris'in Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği puanları ile kardeş sayısı arasında anlamlı bir fark yoktur ($p > 0,05$).

Tablo 3'te öğrencilerin doğum sırasına göre Öz-Kavramı Ölçeği'nden aldıkları puanların ANOVA sonuçları verilmiştir.

Tablo 3. Doğum Sırasına Göre Piers Harris'in Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği ANOVA Sonuçları

Boyutlar	Doğum Sırası	N	\bar{X}	ss	F	p
Mutluluk/Doyum	İlk Çocuk	211	10,8	2,5	0,543	0,581
	Son Çocuk	166	10,8	2,5		
	Ortancalardan Biri	73	10,5	2,1		
Kaygı	İlk Çocuk	211	7,7	2,2	4,417	0,013*
	Son Çocuk	166	7,7	2,1		
	Ortancalardan Biri	73	6,9	2,1		
Popülerite/Sosyal Beğeni	İlk Çocuk	211	8,1	1,9	3,531	0,030*
	Son Çocuk	166	8,5	1,7		
	Ortancalardan Biri	73	7,8	1,8		
Davranış ve Uyma	İlk Çocuk	211	11,5	1,9	1,035	0,356
	Son Çocuk	166	11,4	2,1		
	Ortancalardan Biri	73	11,1	2,0		
Fiziksel Görünüm	İlk Çocuk	211	7,8	1,8	1,068	0,345
	Son Çocuk	166	8,0	1,6		
	Ortancalardan Biri	73	7,7	1,6		
Zihinsel ve Okul Durumu	İlk Çocuk	211	5,6	1,4	4,397	0,013*
	Son Çocuk	166	5,6	1,3		
	Ortancalardan Biri	73	5,0	1,4		

$p < 0,05$

Tablo 3'e göre, öğrencilerin Piers Harris'in Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği Kaygı, Popülerite/Sosyal Beğeni, Zihinsel ve Okul Durumu alt boyut puan ortalamaları arasında doğum sırasına göre anlamlı bir fark vardır ($p < 0,05$). Ortanca sırada doğan öğrencilerin puan ortalamaları ($\bar{X}:6,9$; $\bar{X}:7,8$; $\bar{X}:5,0$) ilk veya son sırada doğan öğrencilerin puan ortalamalarından daha düşük bulunmuştur. Buna göre, ortanca çocukların ilk veya son sırada doğan çocuklara göre dersler ve sınavlarda hissettiği heyecan, korku, kaygı duyma, sinirlilik, çekingenlik gibi duygusal özelliklerinin daha fazla olduğu; okul çevresi ve arkadaşları arasında daha az sevilen kabul ve saygı gören, aranılan bir birey olduğu; zihinsel durumu, okul içindeki aktivitesi ve geleceğe ilişkin düşüncelerinin daha olumsuz olduğu söylenebilir.

Tablo 4'te öğrencilerin annelerinin öğrenim durumuna göre ve Tablo 5'te babalarının öğrenim durumuna göre Piers Harris'in Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği ANOVA analiz sonuçları verilmiştir.

Tablo 4. Anne Öğrenim Durumuna Göre Piers Harris'in Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği ANOVA Sonuçları

Boyutlar	Anne Öğrenim Durumu	N	\bar{X}	ss	F	p
Mutluluk/Doyum	İlkokul	111	10,5	2,5	0,895	0,444
	Ortaokul	87	10,6	2,4		
	Lise	115	10,8	2,4		
	Üniversite	137	11,0	2,4		
Kaygı	İlkokul	111	7,3	2,4	1,733	0,159
	Ortaokul	87	7,5	2,0		
	Lise	115	7,5	2,2		
	Üniversite	137	7,9	1,9		
Popülerite/Sosyal Beğeni	İlkokul	111	8,1	1,9	1,998	0,114
	Ortaokul	87	8,1	1,6		
	Lise	115	7,9	2,0		
	Üniversite	137	8,5	1,7		
Davranış ve Uyma	İlkokul	111	11,2	2,2	0,793	0,498
	Ortaokul	87	11,6	2,1		
	Lise	115	11,4	1,8		
	Üniversite	137	11,5	1,9		
Fiziksel Görünüm	İlkokul	111	7,9	1,6	0,508	0,677
	Ortaokul	87	7,7	1,6		
	Lise	115	7,7	1,8		
	Üniversite	137	7,9	1,7		
Zihinsel ve Okul Durumu	İlkokul	111	5,5	1,4	0,406	0,749
	Ortaokul	87	5,4	1,3		
	Lise	115	5,5	1,4		
	Üniversite	137	5,6	1,4		

Tablo 4'e göre, öğrencilerin Piers Harris'in Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği puanları ile annelerinin öğrenim durumu arasında anlamlı bir fark yoktur ($p>0,05$).

Tablo 5'te baba öğrenim durumuna göre öğrencilerin Öz-Kavramı Ölçeği'nden aldıkları puanların ANOVA sonuçları verilmiştir.

Tablo 5. Baba Öğrenim Durumuna Göre Piers Harris'in Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği ANOVA Sonuçları

Boyutlar	Baba Öğrenim Durumu	N	\bar{X}	ss	F	p
Mutluluk/Doyum	İlkokul	55	10,6	2,6	0,390	0,760
	Ortaokul	84	10,7	2,2		
	Lise	127	10,6	2,6		
	Üniversite	184	10,9	2,4		
Kaygı	İlkokul	55	7,6	2,2	0,171	0,916
	Ortaokul	84	7,5	2,2		
	Lise	127	7,5	2,2		
	Üniversite	184	7,6	2,0		
Popülerite/Sosyal Beğeni	İlkokul	55	8,0	1,9	1,536	0,205
	Ortaokul	84	8,4	1,6		
	Lise	127	8,0	2,0		
	Üniversite	184	8,3	1,8		
Davranış ve Uyma	İlkokul	55	11,1	2,1	0,955	0,414
	Ortaokul	84	11,4	1,9		
	Lise	127	11,4	2,3		
	Üniversite	184	11,6	1,8		
Fiziksel Görünüm	İlkokul	55	7,9	1,6	0,120	0,948
	Ortaokul	84	7,9	1,7		
	Lise	127	7,8	1,8		
	Üniversite	184	7,9	1,6		
Zihinsel ve Okul Durumu	İlkokul	55	5,4	1,4	0,111	0,953
	Ortaokul	84	5,5	1,4		
	Lise	127	5,5	1,4		
	Üniversite	184	5,5	1,4		

Tablo 5'e göre, öğrencilerin Piers Harris'in Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği puanları ile babalarının öğrenim durumu arasında anlamlı bir fark yoktur ($p>0,05$).

Tablo 6'da öğrencilerin annelerinin mesleğine göre ve Tablo 7'de babalarının mesleğine göre Piers Harris'in Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği ANOVA analiz sonuçları verilmiştir.

Tablo 6. Anne Mesleğine Göre Piers Harris'in Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği ANOVA Sonuçları

Boyutlar	Anne Mesleği	N	\bar{X}	ss	F	p
Mutluluk/Doyum	Çalışmıyor	279	10,7	2,4	1,344	0,253
	İşçi	52	10,4	2,8		
	Memur	78	11,3	2,3		
	Emekli	15	11,0	1,9		
	Serbest Meslek	26	10,4	2,7		
Kaygı	Çalışmıyor	279	7,4	2,2	1,005	0,404
	İşçi	52	7,7	2,0		
	Memur	78	8,0	1,9		
	Emekli	15	7,2	1,9		
	Serbest Meslek	26	7,5	2,2		
Popülerite/Sosyal Beğeni	Çalışmıyor	279	8,1	1,9	1,099	0,357
	İşçi	52	7,9	2,1		
	Memur	78	8,5	1,6		
	Emekli	15	8,3	2,0		
	Serbest Meslek	26	8,1	1,2		
Davranış ve Uyma	Çalışmıyor	279	11,5	1,9	0,711	0,585
	İşçi	52	11,1	2,5		
	Memur	78	11,6	1,8		
	Emekli	15	11,1	2,7		
	Serbest Meslek	26	11,3	2,0		
Fiziksel Görünüm	Çalışmıyor	279	7,8	1,7	0,441	0,779
	İşçi	52	7,9	1,6		
	Memur	78	8,0	1,9		
	Emekli	15	8,2	1,4		
	Serbest Meslek	26	7,7	1,2		
Zihinsel ve Okul Durumu	Çalışmıyor	279	5,5	1,3	1,291	0,273
	İşçi	52	5,3	1,6		
	Memur	78	5,7	1,3		
	Emekli	15	4,9	1,8		
	Serbest Meslek	26	5,4	1,5		

Tablo 6'ya göre, öğrencilerin Piers Harris'in Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği puanları ile annelerinin mesleği arasında anlamlı bir fark yoktur ($p>0,05$).

Tablo 7. Baba Mesleğine Göre Piers Harris'in Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği ANOVA Sonuçları

Boyutlar	Baba Mesleği	N	\bar{X}	ss	F	p
Mutluluk/Doyum	Çalışmıyor	16	10,3	2,1	1,611	0,170
	İşçi	133	10,9	2,1		
	Memur	115	11,1	2,3		
	Emekli	50	10,1	3,0		
	Serbest Meslek	136	10,7	2,7		
Kaygı	Çalışmıyor	16	6,9	2,9	1,084	0,364
	İşçi	133	7,7	2,1		
	Memur	115	7,6	2,1		
	Emekli	50	7,1	2,2		
	Serbest Meslek	136	7,6	2,0		
Popülarite/Sosyal Beğeni	Çalışmıyor	16	7,3	1,5	4,300	0,002*
	İşçi	133	8,2	1,7		
	Memur	115	8,5	1,7		
	Emekli	50	7,4	2,3		
	Serbest Meslek	136	8,2	1,8		
Davranış ve Uyma	Çalışmıyor	16	10,6	2,4	2,078	0,083
	İşçi	133	11,6	2,4		
	Memur	115	11,7	1,9		
	Emekli	50	10,9	1,9		
	Serbest Meslek	136	11,4	2,4		
Fiziksel Görünüm	Çalışmıyor	16	8,0	1,4	0,707	0,587
	İşçi	133	7,9	1,6		
	Memur	115	8,0	1,8		
	Emekli	50	7,7	2,0		
	Serbest Meslek	136	7,7	1,6		
Zihinsel ve Okul Durumu	Çalışmıyor	16	5,0	1,7	0,653	0,625
	İşçi	133	5,5	1,4		
	Memur	115	5,5	1,4		
	Emekli	50	5,4	1,5		
	Serbest Meslek	136	5,5	1,3		

p<0,05

Tablo 7'ye göre, öğrencilerin Piers Harris'in Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği Kaygı, Popülarite/Sosyal Beğeni alt boyut puan ortalamaları arasında baba mesleğine göre anlamlı bir fark vardır (p<0,05). Çalışmayan veya emekli babaya sahip öğrencilerin puan ortalamaları (\bar{X} :7,3; \bar{X} :7,4) diğer öğrencilerin puan ortalamalarından daha düşük bulunmuştur. Buna göre, babası çalışmayan veya emekli olan öğrencilerin diğerlerine göre okul çevresi ve arkadaşları arasında daha az sevilen, kabul ve saygı gören, arandığı bir birey olduğu söylenebilir.

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Çalışmada kız öğrencilerin mutlu, halinden memnun ve çevresi tarafından kabul görme durumlarının, sosyal yaşamdaki uyumlu davranışlarının, zihinsel durumu ve okul içindeki etkinlikleriyle geleceğe ilişkin düşüncelerinin erkek öğrencilerden daha olumlu olduğu bulunmuştur. Bencik (2006), kızların kaygı dışında tüm faktörler ve alt boyut puanlarının erkeklerden anlamlı düzeyde daha yüksek olduğunu belirlemiştir. Yine Karadayı (2018) cinsiyet değişkeninin benlik kavramı üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Bu bulgular çalışma bulgularını destekler niteliktedir. Bununla birlikte Karaduman (2004), Adana, Arslantaş ve

Şahbaz (2012), Yukay Yüksek ve Yıldırım Kurtuluş (2016), Algünerhan (2017) ve Evirgen Geniş (2017) çalışmalarında cinsiyetin benlik algısı üzerinde anlamlı bir fark oluşturmadığını belirlemişlerdir. Çalışmaların yapıldığı bölgedeki anne-babaların kız ve erkek cinsiyetine yükledikleri anlama göre gösterdikleri tutumlar çocukların benlik algısı üzerinde etkili olmuş olabilir. Yine Sümer ve Anafarta Şendağ (2009), 11-12 yaş çocuklarla yaptığı çalışmada kızların erkeklere oranla yüksek kaygı ve düşük fiziksel görünüm değerlendirmesi yaptıkları saptamışlar ve bu bulguyu ergenlik öncesinde erkeklere oranla kızların daha fazla kaygı yaşamaları, benlik ve beden imgeleri konusunda daha olumsuz değerlendirmelerde bulunmalarıyla ilişkili olduğu şeklinde yorumlamışlardır. Çalışmada, 6. sınıfa devam eden 12 yaşındaki çocukların benlik değerlerinin daha olumsuz olduğu ve kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiş, bu durum orta çocukluktan ergenliğe geçiş dönemine özgü yaşanan kırılğanlıklarla açıklanmıştır. Kızların erkeklerden daha önce ergenliğe geçiş yaşamaları, benlik algılarının cinsiyete göre değişiklik göstermesini açıklayabilir.

Ortanca çocukların ilk veya son sırada doğan çocuklara göre dersler ve sınavlarda hissettiği heyecan, korku, kaygı duyma, sinirlilik, çekingenlik gibi duygusal özelliklerinin daha fazla olduğu; okul çevresi ve arkadaşları arasında daha az sevilen kabul ve saygı gören, aranılan bir birey olduğu; zihinsel durumu, okul içerisindeki etkinlikleri ve geleceğe ilişkin düşüncelerinin daha olumsuz olduğu bulunmuştur. Evirgen Geniş (2017), çalışmasında çocukların doğum sırası ile benlik algısı arasında anlamlı fark olduğunu, ortanca çocukların benlik algısı puanlarının ilk ve son sırada doğanlardan daha düşük olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu çalışma bulgularını destekler niteliktedir. Aslan (2013) ise çalışmasında, doğum sırası yükseldikçe bireylerin kendilerini daha olumlu değerlendirdiklerini belirlemiştir. Fakat Kiremitçi (2008) ile Adana, Arslantaş ve Şahbaz (2012) doğum sırasının çocukların benlik algısında anlamlı bir fark oluşturmadığını belirlemişlerdir. Farklı sonuçlar değerlendirildiğinde, doğum sırasının çocukların benlik algısı üzerinde tek başına etkili bir faktör olmadığı düşünülebilir. Yörükoğlu (1989) doğum sırasının çocuğun kişilik gelişiminde önemli olduğunu ve doğum sırasının çocuğun gelişimini etkilediğini ifade etmektedir. İlk çocuğun genelde daha fazla ilgiye sahip olduğunu, ikinci çocuğa karşı sevgi ve ilginin ilk çocuğunki kadar abartılı olmadığını, son çocuğa ise hiç büyümeyen bebekmiş gibi davranıldığını belirtmektedir. Buna göre, araştırmada elde edilen ilk ve son çocuğun ortanca çocuğa göre anlamlı derecede yüksek benlik algısına sahip olmasının beklenen bir sonuç olduğu söylenebilir.

Çalışmada öğrencilerin Piers Harris'in Çocuklarda Öz-Kavramı Ölçeği puanları ile kardeş sayısı, anne ve baba öğrenim durumu ile annelerinin meslekleri arasında anlamlı bir fark olmadığı belirlenmiştir. Fakat babası çalışmayan veya emekli olan öğrencilerin diğerlerine göre okul çevresi ve arkadaşları arasında daha az sevilen, kabul ve saygı gören, aranılan bir birey olduğu saptanmıştır. Alan yazında konuyla ilgili çalışmalar incelendiğinde kardeş sayısı ve anne-baba öğrenim durumunun çocukların benlik algısı üzerinde etkili olmadığına ilişkin sonuçlar elde edildiği görülmektedir (Evirgen Geniş, 2017; Adana, Arslantaş ve Şahbaz, 2012; Yukay Yüksek ve Yıldırım Kurtuluş, 2016; Kiremitçi, 2008; Bencik, 2006). Fakat bu bulgudan farklı olarak Şehirli (2007) çalışmasında üç ve daha fazla kardeşe sahip olan çocukların tek çocuğa oranla daha fazla kaygı gösterdiklerini bulmuştur. Özyürek, Yavuz, Çetin ve Adıbatmaz (2016), üstün yetenekli olarak aday gösterilen öğrencilerle yaptıkları çalışmada, öğrencilerin benlik kavramının anne-baba öğrenim düzeyinden etkilendiğini saptamışlardır. Karadayı (2018) ise, annenin eğitim düzeyi arttıkça çocuğun benlik algısının azaldığı sonucuna ulaşmıştır. Anne-baba öğrenim durumu, anne-babaların çocuklarına karşı tutum ve davranışları üzerinde etkili bir faktördür. Bu açıdan bakıldığında, çocuğun benlik kavramı üzerinde etkili olması beklenir.

Çocukluk döneminde onay gören davranışlar, daha sonraki yıllarda devam ettirilmektedir. Çocuk çevresindeki kişilerin kendisini nasıl gördüğüne ilişkin bir fikir edinir ve aldığı tepkilerle bu fikirlerin doğruluğunu test eder. Böylece kendi benliğini geliştirir (Aslan Yılmaz, 2016). Bu

nedence, çocukluk yıllarında yetişkinlerin çocuklara yaklaşımlarının olumlu olması önem kazanmaktadır. Çocuğa başarabileceği sorumluluklar vermek, ilgi ve yeteneklerini geliştirici ortamlar sunmak, elde ettiği başarılarında olumsuzluk yerine olumlu yönlere odaklanarak geribildirimlerde bulunmak olumlu benlik kavramı geliştirmesinde etkili olacaktır.

Çalışma bulguları ve alan yazın ışığında, konuyla ilgili yapılacak benzer çalışmalarda yaş gruplarına göre benlik algılarını incelenmesinin değişkenlerin etkisini ortaya koymada daha önemli veriler sunacağı söylenebilir. Çocukların benlik algıları kırsal-kent merkezinde yaşama, aile ve çevreye ilişkin diğer değişkenlere göre incelenebilir. Benlik algısı düşük olan çocuklar için erken müdahale programları uygulanabilir. Bu çocukların aileleri ve öğretmenlerine yönelik eğitim çalışmaları yürütülebilir. Okullarda, çocukların kendilerini başkalarına yararlı veya bir konuda yeterli olarak görmelerini sağlayacak etkinlikler düzenlenmesi benlik algısı ve benlik sağlarını artırmada etkili olacaktır.

KAYNAKÇA

- Adana, F., Arslantaş, H. ve Şahbaz, M. (2012). Lise öğrencilerinin benlik kavramlarını algılama biçimleri ve ilişkili faktörler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 3 (1), 22-29.
- Algünerhan, R. (2017). 12-14 Yaşındaki Ergenlerde Algılanan Anne Baba Tutumları Benlik Algısı ve Psikolojik Sağlık. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aslan, S. (2013). Gençlerde Kimlik Yönelimi, Toplumsal Karşılaştırma, Arkadaşları Bağlılık ve Grupla Bütünleşme. *Mülkiye Dergisi*, (37(3), 141-173.
- Aslan, E. (1992). Benlik kavramı ve bireyin yaşamındaki etkileri. *M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4, 7-14.
- Aslan Yılmaz, H. (2016). Bir derleme: Benlik kavramına ilişkin bazı yaklaşımlar ve tanımlamalar. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 48, 79-89.
- Aydın, B. (2005). *Çocuk ve Ergen Psikolojisi*. Ankara: Nobel.
- Zimmerman, B. J. (1995). Self-efficacy and educational development, pp. 202-231. (Ed.: Bandura, A.) *Self-Efficacy in Changing Societies*, U.K.: Cambridge University
- Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanism in human agency. *American Psychologist*, 37 (2), 122-147.
- Baymur, B. (2015). *Genel Psikoloji*. İstanbul: İnkılap.
- Bencik, S. (2006). Üstün Yetenekli Çocuklarda Mükemmeliyetçilik ve Benlik Algısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. H.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Bergman, A. (2012). *İnsan Yavrusunun Psikolojik Doğumu*. (Çev.: A. N. Babaoğlu,) İstanbul: Metis.
- Çiçekler, C. Y. ve Pirpir, D. A. (2015). 48-72 Aylar Arasında Çocuğu Bulunan Annelerin Çocuk Yetiştirme Davranışları ile Çocuklarının Benlik Kavramlarının İncelenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 1 (Suppl2). Erişim: <http://agris.fao.org/agris-search/search.do?recordID=TR2016008525>.
- Coşkun, Y. ve Altay, C.A. (2009). The relationship alienation and self-perception among high school students, *Marmara University Journal of Educational Sciences of Faculty of Ataturk Education*, 29: 41-56.
- Ferrer, M. ve Fugate, A. (2002). The importance of friendship for school-age children. *University of Florida IFAS Extension*. (Erişim: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.531.8532&rep=rep1&type=pdf>, 16.10.2019).
- Evirgen Geniş, N. (2017). Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Bağlanma ve Benlik Algısı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi* Karabük Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Gürsoy, F. (2006). Farklı Sosyo Ekonomik Düzeydeki Ergenlerin Benlik Tasarım Düzeyleri ile Kaygı Düzeylerinin İncelenmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15 (2), 183-190.

- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, Aile ve İnsan Gelişimi*. İstanbul: Koç Üniversitesi.
- Karadayı, S. (2018). Ergenlik ve İlk Yetişkinlik Dönemindeki Bireylerde Yaşam Doyumu, Psikolojik İhtiyaçlar ve Benlik Algısı. *Yüksek Lisans tezi*. İstanbul: Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karaduman, D. (2004). Dikkat Toplama Eğitim Programının İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerinin Dikkat Toplama Düzeyi, Benlik Algısı ve Başarı Düzeyine Etkisi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Kiremitçi, M. (2008). Farklı Suç Türünden Tutuklu Erkek Ergenlerin Benlik Algıları ile Aile Tutumlarının Karşılaştırılması. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Öner, N. (2005). *Piers-Harris' in Çocuklarda Öz Kavram Ölçeği El Kitabı*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği.
- Özen, Y. ve Gülaçtı, F. (2010). Benlik kavramı ve benliğin gelişimi. Bilen Benliğe gereksinim var mı? *Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (2), 21-37.
- Öztürk, T. (2014). Deneysel olmayan nicel araştırma (Çev. Ed.: S. B. Demir), ss.343-374. *Eğitim Araştırmaları*. Ankara: Eğiten.
- Özyürek, A., Yavuz, N. F., Çetin, A. ve Adıbatmaz, M. (2016). The Relationship between Parental Attitudes and Self Perception of the Children Who Are Nominated as Gifted Children, *Advances in Environmental Biology*, 10 (3), 93-98.
- Sarı, M. ve Cenkseven, F. (2008). The school life quality and the self-concept of the primary school students, *International Journal of Human Sciences*, 5(2), 1-16.
- Sümer, N. ve Anafarta Şendağ, M. (2009). Orta çocukluk döneminde ebeveynlere bağlanma, benlik algısı ve kaygı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 24 (63) 86-101.
- Şehirli, N. (2007). Çocuk Davranışlarını Değerlendirme Ölçeği'nin Geliştirilmesi ve Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü,
- Şekercioğlu, G. ve Güzeller, C.O. (2012). The re-evaluation of the factor structure of the self-perception profile for adolescents, *Bilgi*, 60, 215-236.
- Tuncer, Ö., Atay, M. İ., Türker, Y. ve Tuncer, H. (2014). Adölesanlarda kardeş sayı ile öz-kavram ilişkisi. *Düzce Tıp Fakültesi Dergisi*, 16 (3), 22-25.
- Türkdoğan, A. (2014). Nicel, nitel ve karma araştırma (Çev. Ed.: S. B. Demir), ss. 29-56. *Eğitim Araştırmaları*. Ankara: Eğiten.
- Üstün, E. ve Akman, B. (2002). Examination of the self-concept of the vulnerable children, *Hacettepe University Journal of the Faculty of Education*, 23, 229-233.
- Vaughan, G. M. ve Hogg, M. A. (2007). *Sosyal Psikoloji*. (Çev.: İ. Yıldız,) Ankara: Ütopya.
- Yavuzer, H. (1996). *Çocuk ve Suç*. İstanbul: Remzi.
- Yörükoğlu, A. (1989). *Gençlik Çağı: Ruh Sağlığı ve Sorunları*. İstanbul: Özgür.
- Yukay Yüksel, M. ve Yıldırım Kurtuluş, H. (2016). Okul öncesi dönemdeki 4-5 yaş grubu öğrencilerin benlik kavramı ve bağlanma stillerinin anne davranışları açısından incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5 (2), 182.